

Стеван Јешевић

ИМЕ
НА
ЗЕЈТИНЛИКУ

Отворена књига

Београд, 2022.

Стеван Јешевић

ИМЕ
НА
ЗЕЈТИНЛИКУ

Срце моје самохрано,
ко те дозвола у мој дом?
неуморна плетисанко,
што плетиво плетеш танко
међу јавом и мед сном.

Срце моје, срце лудо,
шта ти мислиш с плетивом?
ко плетиља она стара,
дан што плете, ноћ опара,
међу јавом и мед сном.

Лаза Костић

УВОД

Сваки одлазак на Српско војничко гробље у Солун, на Зејнтинлик, јесте ходочашће. На једном таквом ходочашћу дуго времена сам проводио лагано шетајући са осећајем поноса криптом испод капеле, где су на мермерним плочама записана имена изгнулих српских ратника у Великом рату. Неке друге прилике боравио сам у замишљеним обиласцима кроз леје камених крстова, међу чемпресима, под којима почивају људи, људи са чашћу, људи који су повод за понос.

Призивао сам их у жељи да осетим дах времена, битака и њихових сећања које сам само у књигама могао наћи. Из неког, мени несхватљивог разлога, о Великом рату, часном и поносном, није се у времену мог сазревања много писало. Учили смо о неком већем рату, потискујући све претходне. Велики рат је неко хтео да сакрије, мучки га поништи, а у најбољем злом случају, да га избрише, као да га није ни било.

У том јединственом, првом рату светских размера, Србија није признала капитулацију, жртвујући на стотине хиљада својих држављана и напуштајући под немогућим околностима своју отаџбину. Повлачила се Србија са својим краљем, владом, скупштином, војском, децом, реликвијама и светитељским моштима, да би се поново вратила. Држава је пресељена на грчко острво Крф. Окупирана Србија је и даље, истина тешко, дисала и чекала свој васкрс.

Пре Великог рата, Србија је имала два тешка и исцрпљујућа војна сукобљавања. Рат против Турске,

познатији као Први балкански и рат против Бугарске, познатији као Други. У Првом смо Косово и Метохију ослободили и осветили после скоро пет векова, а у Другом јужну Србију вратили у окриље српства. То смо војнички, морално, етички, потврдили понајпре себи, а онда и целој Европи.

Са темељним предзнањем и опхрван емоцијама, враћајући се са ходочашћа са Свете Атонске Горе и најсветијег српског манастира Хиландара, посетио сам још једном Зејтинлик. Том приликом доста времена сам провео у разговору са чика Ђорђем Михаиловићем, кога познају сви посетиоци Зејтинлика, човеком који се свим срцем и већ снемоглом снагом брине о овом Светом гробљу. Као што он стари и губи снагу, али са поносом сведочи о том времену, тако ми се чини да и наши споменици постају постојанији добијајући све већу временску патину.

Наша, српска свећа још гори! Многи су у њу са мржњом дували не би ли је угасили, залуд прсте пекли. Она траје и трајаће док постоје потомци који памте и преносе потресне, али и часне приче, о временима и људима који нам оставише овај племенити завет.

На једном од многих обилазака спомен-костурнице, на Зејтинлику, мој сапутник и велики пријатељ Душан Радуловић ме је зауставио поред једне мермерне плоче на којој је писало:

**БЛАГОЈЕ ЈЕШОВИЋ,
МАЈОР,
МОРАВСКА ДИВИЗИЈА**

– Јешо, ево овде неког твог претка.

– Личи, али није. Ја сам Јешевић, а овде је, као што видиш, записано Јешовић.

– У праву си. А опет, где су онда твоји? Има ли их овде уопште? – упита Душан.

– Сви су они наши, Дуле. Сви који су овде записани су нам род. Дођи да им доспемо по гутљај ракије за покој душе.

– И Благоју? – упита Душан.

– Наравно, и њему, видиш, он ми је и најближи. Разлика је само у једном слову.

Неколико година касније, допало ми је искушење да напишем породични роман, посвећен својим прецима, о историји и трајању наше породице. Проучавајући архивску грађу и матичне, као и црквене књиге, набасао сам и на Благоја Јешовића, у кратком запису.

Значај проналаска овог, наизглед обичног податка, за мене је био од посебне важности. Тај податак је откривао да се презиме моје породице, временом, заиста променило. Некадашње презиме Јешовић је почетком XX века промењено у Јешевић. Заслуга за промену презимена у том једном слову припада мом деди Стевану, по коме сам и ја име добио. Како није имао довољно година да постане војни обвезник, на почетку рата са Турском, деда је одласком у добровољце код

војводе Вука Поповића променио презиме и постао учесник свих ослободилачких ратова које је Србија морала водити. Сазнање ме је просветлило. Благо је Јешовић је био рођени брат мог прадеде Лазара, стриц мог деде Стевана и ја сам заиста био на његовом гробу, односно гледао у мермерну плочу са његовим именом у крипти капеле Светог Ђорђа на Зејтинлику.

ЧИЧА БЛАГОЈЕ

У оно доба ноћи, када упловљавамо, сном вође-ни, у простор који личи на јаву, јасно сам разазнао глас:

– Сањаш ли, синовче? – упитао ме је, у сну, маркантан човек у шињелу српског артиљеријског официра, са еполетама капетана прве класе и шапком на чијој се кокарди једва оцртавало слово П, обавијено српском тробојком.

– Надам се – и даље у сну, одговорио сам, покушавајући да га боље осмотрим, док је седео на столици, уз моју постељу.

– Не бој се, синовче, нећу ти ништа нажао учинити. Хоћу да прозборим две-три, можда и више, са тобом, ако ми ти дозволиш.

– Није ме страх, чича, причај, можда овај сан и запамтим – одговорио сам, не покрећући се у свом кревету, који је некако мењао облик, постајао дрвен, а прекривач је постајао груб и тамносив.

– Ја ти, синовче, уистину и јесам чича. Лепо си ме назвао. Ја сам Благоје, брат твог прадеде Лазара и стриц твог деде Стевана. Тако да сам, синовац, и за тебе чича. Може ли дуван овде да се запали?

– Може, наравно. Имаш цигарете у џепу мојих фармерки.

– Е, синовче, не могу ти ја то дотаћи. Да се одмах разумемо. Ја сам, већ, ево, преко сто година, мртав. Имам ја овде у шињелу своју дуванкесу и све то време замотам цигаре и испушим, а у дуванкеси увек

остане иста количина. Срећна, те кад сам погинуо под Кајмакчаланом, на коти 2456 остаде ово дувана и пола чутуре ракије, па све ове године, Горе, пушим и пијем своје, те не зајмим. И ти си ми досуо, прошле године у Солуну кад си био на гробљу, на Зејтинлику, сећаш се? Ето, ти си ме обишао и не знајући за мене. Хвала ти на томе, јер нема ко да ми дође. Не само мени, већ многи-ма, мислим поименце. Кад дођу те групе, запале свеће у капели, на гробљу, онако групно за покој душа свих нас изгинулих у Великом рату. Неки се потомак сети свог претка, али то је ретко. Ваљда тако Бог заповеда.

– Чича, могу ли да те нешто питам?

– Немој молити, него питај.

– Зашто си ти ту, у мом сну, и зашто баш ти?

– Ти си ми, синовче, најближи. Сви, којима бих ово причао, што сам наумио, Горе су, са мном. Жена, ћерке и унука. Није ми дао Бог мушког порода. Њима да причам, не вреди, те сам дошао к теби у сан. Причао ми је Стева, твој деда, да си некакву књигу написао, по његовој причи о нама и нашим прецима. Рекао ми је да си и мене споменуо, бар ће реч и име моје остати на земљи. Да само знаш како се Стева шепури том књигом, ко да ју је он написао.

– Чича, ја сам препун тих прича.

– Ниси, синовче! Чини ти се. Не можеш ни замислити колико може стати у човека, а колико мало остане за причу. Кад си ону књигу написао о нама, источило се из тебе, тако да ћу ја таман долити.

У том тренутку сам се пробудио и брзо окренуо око себе. Никога није било, само је утишан телевизор светлео. Могао сам да се закунем да осећам мирис ду-